

АДАПТАЦІЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДО УМОВ ВОЄННОГО ЧАСУ

Валентина Новосьолова,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу навчання
української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0003-2987-7888>

 ribusya@ukr/et

Статтю присвячено проблемі добору ефективних методів навчання української мови та їх адаптації до умов воєнного часу. У статті обґрунтовано актуальність вибраної теми у контексті проблеми; схарактеризовано методи, які даватимуть змогу учням не лише здобувати нові знання й новий досвід їх опанування, а й легше адаптуватися до нових умов життя й навчання. Рекомендовані у статті методи навчання української мови та способи їх адаптації допоможуть налагодити максимально ефективний процес навчання української мови і сприятимуть застосуванню нових знань у критичних умовах, підтримати учнів у важкий воєнний час.

Ключові слова: освітній процес, методи навчання української мови; адаптація до умов війни.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Реалії війни вносять свої корективи в освітню сферу, яка зазнала суттєвих змін, і зумовлюють потребу у виробленні в українських учнів і учениць умінь долати виклики та без ускладнень адаптуватися до нових умов життя і навчання. Також актуальними й затребуваними є уміння комплексно розв'язувати проблеми, а саме – оцінювати обставини, які склалися, знаходити можливість виходу з непередбачуваних екстремальних ситуацій і бути готовими змінювати прийнятні рішення відповідно до життєвих реалій, знаходити нові форми спілкування й застосовувати нові знання в критичних умовах. Вироблення цих умінь потребує перегляду, переосмислення й добору ефективних методів навчання та адаптації й оптимізації їх відповідно до умов воєнного часу.

Актуальності проблемі добору способів навчання в непередбачуваних обтяжливих обставинах надає також необхідність врахування досвіду навчальної діяльності

в умовах тривалої епідемічної ситуації, яка змусила педагогів перелаштувати весь методичний інструментарій на дистанційний формат. Ця безпрецедентна ситуація продемонструвала, наскільки складно, часом – неможливо – в умовах перебування онлайн використовувати звичні й ефективні в режимі офлайн методи навчання мови.

Мета статті – узагальнивши освітню практику, критично осмисливши та доповнивши визначені в науковій та методичній літературі оптимальні методи навчання української мови, окреслити особливості використання методів, адаптованих до умов воєнного часу.

Відповідно до мети статті поставлено такі **завдання**:

1. На основі аналізу досліджуваної проблеми в нормативних документах, психолого-педагогічній, лінгвістичній, методичній літературі розкрити особливості відбору й застосування методів навчання української мови в освітній практиці.

2. Дібрати оптимальні методи навчання, які є доцільними для використання впродовж навчання української мови, обґрунтувати ефективність адаптації їх до умов воєнного часу.

3. Проілюструвати теоретичні положення зразками практичних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Ґрунтовне вивчення наукових студій останніх десятиліть засвідчило, що проблема систематизації, відбору та застосування ефективних методів у освітньому процесі була і залишається предметом досліджень у працях дидактиків і методистів. Для нашого дослідження цінними були праці таких науковців: О. Біляєва, Н. Бондаренко, Н. Голуб, О. Горошкіної, С. Карамана, О. Кучерук, В. Мельничайка, М. Пентилюк, О. Потапенка, І. Хом'яка, М. Шкільника та ін.

У дидактиці й окремих методиках науковцями неодноразово укладено й розроблено класифікації методів навчання за характером пізнавальної діяльності учнів, джерелом здобування учнями знань. Орієнтиром у розробленні дидактичних технологій є методична концепція відомого українського дослідника О. Біляєва (Біляев, 2005, с. 75). Учений-методист виокремив і обґрунтував п'ять основних методів навчання української мови за способом взаємодії учителя й учнів на уроці: усний виклад учителя, бесіда, робота з підручником, метод вправ, спостереження учнів над мовою.

Серед лінгводидактиків методи навчання української мови сегментно досліджували З. Бакум, С. Лукач, Н. Остапенко, Л. Рожило,, В. Шляхова та інші вчені, що дало змогу визначити педагогічні умови їх ефективності на уроках української мови.

О. Кучерук у докторській дисертації здійснила докладний опис системи методів навчання української мови в основній школі. Дослідниця розробила ґрунтовну компетентнісно орієнтовану класифікацію методів за такими критеріями: рівень застосування (загальні й специфічні); форма навчальної діяльності (групові, індивідуальні, колективні); ефективність (продуктивні, непродуктивні); співвідношення активності вчителя й учнів (активні, пасивні, інтерактивні); новизна (традиційні, інноваційні); джерело і спосіб передачі знань (словесні, наочні, практичні, інформаційно-комунікаційні); компетентнісно-цільове призначення (методи формування ключових компетентностей, методи формування мовної компетентності) (Кучерук, 2011).

Упродовж останнього двадцятиріччя у зв'язку зі стрімким розвитком ІКТ, цифровізації освітнього простору лінгводидактика істотно оновилася інтерактивними методами навчання (Л. Варзацька, О. Горошкіна, Л. Кратасюк, Т. Окуневич, М. Пентилюк, Н. Солодюк та ін.).

Сучасні науковці Н. Бондаренко, Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Новосьолова, Л. Попова дослідили ситуаційний, метод проєктів / проєктної діяльності, Storytelling, метод вправ (Бондаренко, 2014; Голуб, 2014; Горошкіна, Бондаренко, Новосьолова, Попова, 2021; Горошкіна, 2013; Новосьолова, 2014; Новосьолова, 2021; Попова, 2017; Проблеми методів, 22 жовтня 2020 р.).

Різні інноваційні методи навчання, розвиваються і впроваджуються в шкільну практику навчання української мови. Арсенал методів збагатився десятками нових систем, зокрема й запозичених та адаптованих із досвіду американських та європейських педагогів (наприклад, сторітелінг, скрайбінг та ін.), частина є вітчизняними, загальнонавчальними освітянською спільнотою й активно використовуються учителями-словесниками.

Учителеві важливо усвідомити наявні цілісні підходи до класифікації методів навчання, що дасть змогу здійснювати оптимальний вибір їх, а також опанувати вивірені наукою практико орієнтовані класифікації методів, які безумовно сприяють піднесенню ефективності освітнього процесу й забезпечують формування компетентної особистості учня. (Бондаренко, 2020, с. 23)

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на нинішні реалії виникла потреба в адаптації методів навчання української мови до процесу навчання в умовах війни. Державна служба якості освіти в межах проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) разом з командою підтримки реформ Міністерства освіти та науки України рекомендують у навчанні української мови в умовах воєнного стану зосередити роботу на чотирьох видах мовленнєвої діяльності – слуханні, говорінні, читанні, письмі; орієнтуватися на види мовленнєвої діяльності, а не на конкретні теми чи твори; збільшити кількість творчих завдань задля підтримки емоційного стану дітей (<https://sqe.gov.ua/yak-organizuvati-vikladannya-navchaln/>).

Також МОН рекомендує забезпечити виконання освітніх програм та навчального плану за рахунок ущільнення навчального матеріалу, організації самостійної навчальної діяльності учнів, додаткових консультацій з використанням технологій дистанційного навчання тощо; звернути увагу на необхідність психологічної підтримки дітей. (<https://sqe.gov.ua/yak-organizuvati-osvitniy-proces-v-umo/>).

Життя і освітній процес під час війни знаходять відображення у виборі способів навчання. Педагогові необхідно дібрати ефективні методи відповідно до конкретної ситуації, врахувати життєві обмеження, обставини, психоемоційний стан та потреби учнів.

Вважаємо, що дібрані вчителями методи мають забезпечити максимально рівний доступ до процесу навчання для всебічного розвитку учасників освітнього процесу, які потрапили в украї складні життєві обставини через війну. Учні у переважній більшості населених пунктів вимушено перемістилися в межах України або за її кордони внаслідок загрози життю, бойових дій та тимчасової окупації окремих територій. За даними департаментів освіти і науки, обласних військових адміністрацій у близько

90% українських закладів загальної середньої освіти триває освітній процес в умовах воєнного стану.

Відтак в умовах воєнного часу необхідно максимально врахувати цінний досвід дистанційної освітньої практики, який дає змогу стверджувати, що в ключі найефективніших способів навчання у дистанційному форматі зосереджується на застосуванні **методу вправ** для набуття в учнів навичок онлайнового індивідуального й групового виконання навчальних завдань, а також самостійної навчальної діяльності для поточного й підсумкового контролю освітніх результатів.

Оскільки навчання дистанційно може здійснюватися в синхронному і асинхронному режимах, то, відповідно, зміст і характер вправ, методичне забезпечення їх виконання повинні залежати від особливостей співпраці учня і вчителя у форматі цих двох режимів.

На нашу думку, необхідно добирати завдання для залучення учнів до дій зі сприймання й подальшого використання інформації в реальній мовленнєвій практиці (бесіда, дискусія, мікродискусія в групі, обговорення в парі, інтерв'ю тощо). Для формування гуманістичного світогляду така робота розгортається навколо прослуханих / прочитаних / переглянутих текстів або медіатекстів життєствердної тематики, що висвітлюють теми гуманної поведінки конкретних людей, їхніх сміливих, героїчних вчинків чи добрих справ (наприклад, «Знайди інформацію / ознайомся з інформацією в тексті про порятунок тварин під час воєнних дій. Візьми участь у дискусії, чому в мережі інтернет багато сюжетів на подібну тему? Які слова ти найчастіше вживаєш для опису вчинків рятувальників? До якої частини мови вони належать? Свою думку обґрунтуй».

Якщо створити умови для реалізації вікової потреби здобувачів освіти в пошуковій активності, здатності досліджувати, оперувати мовними знаннями й вміннями, інтегрувати знання з різних галузей наук, то учні будуть готовими до викликів життя.

Формуванню досвіду самостійного пошуку, сприятиме застосування **дослідницького методу**. Означений метод навчання передбачає творче застосування знань, оволодіння методами наукового пізнання.

Активний системний пошук необхідної інформації, який ґрунтується на опрацьованні різних джерел текстової і графічної інформації (довідкової літератури, енциклопедичних і лінгвістичних словників, наукової, публіцистичної, художньої літератури, довідкових медіа ресурсів тощо), що даватиме змогу самостійно розкривати основні властивості мовних одиниць і явищ, розрізняти основну й додаткову інформацію, аналізувати й порівнювати мовні одиниці різних рівнів, оцінювати здобуті результати освітньої діяльності тощо.

Найефективнішим, на наш погляд, складником дослідницького методу є метод спостереження над мовою і мовними фактами, який передбачає усвідомлене сприймання, зіставлення, аналіз, синтез, узагальнення і систематизацію вивчених мовних явищ і понять (їх ознак, структури, функцій, сфер уживання). Використання методу спостереження дає змогу здобувачам освіти осмислювати, сприймати й усвідомлювати мовні явища й факти.

Використовуючи метод спостережень, можна донести до усвідомлення учнями арсенал знань про мову, не пропонуючи їм готових відповідей на поставлені завдан-

ня, а даючи в певному порядку завдання для дослідження мовних тем і організовуючи процес осмислення досліджуваних мовних явищ, формувати сталий інтерес до вивченого на основі його цілісного і комплексного дослідження для розв'язання життєвих ситуацій. Наприклад, перед вивченням теоретичного матеріалу теми «Позначення м'якості приголосних» учні міркують над проблемними запитаннями (Чому слова *бюро* і *б'ють*, *свято* і *черв'як* пишемо по-різному і в яких життєвих ситуаціях виникали сумніви в написанні слів з такою орфограмою?).

Метод спостереження над мовою можна застосовувати для дослідження широкого кола мовних явищ, оскільки він дає змогу змінювати «поле охоплення» досліджуваного об'єкта, висувати й перевіряти гіпотези. Для прикладу наведемо таке завдання: *«Об'єднайтеся в пари. Користуючись джерелами з Інтернету, дізнайтеся, де в Україні розташоване село Чорнобаївка. Висловіть припущення, чому гора має таку назву. Чому цей населений пункт обростає новими легендами під час війни проти України?».*

Спостереження над мовою може вестися й після вивчення теоретичного матеріалу. У такому випадку цей метод використовують для розширення кола фактів, що ілюструють і підтверджують вивчене мовне явище. З цією метою можна запропонувати завдання на кшталт: *«Об'єднайтеся в три групи. Пригадайте, що вам відомо про орфографію. За потреби зверніться до Українського правопису. Проведіть конкурс на краще запитання: доберіть і запишіть якомога більше запитань для учасників іншої групи, щоб виявити, що й наскільки добре кожен із вас засвоїв із цього розділу».* У зазначеному вище контексті доцільно активно використовувати різноманітні медіатексти, після перегляду яких варто запропонувати дослідити, наприклад, мовні засоби образності чи емоційності, найбільш уживані мовні конструкції або зафіксувати і виправити мовні огріхи (Новосьолова, 2020).

Учитель-словесник має допомогти учневі виробити навички здобувати знання під час самостійних спостережень, навчитися загострювати увагу на певному мовному понятті й розвивати вміння аналізувати мовне явище чи факт, робити висновки, формулювати визначення і правила (*«Поспостерігайте впродовж тижня за мовленням своїх друзів і рідних. Зберіть дані щодо особливостей вимови ними слів зі звуками [ч], [ц], [ф] та звукосполученням [хв]. Проаналізуйте зібрані відомості, підготуйте невелике повідомлення за результатами дослідження».*)

Продуктивним, на наше переконання, є **метод творчої реалізації**, що визначає порядок самостійної творчої діяльності учнів, забезпечує рівень її оригінальності, індивідуальної креативності. Різновидами цього методу є:

а) продукування творів, що передбачає ознайомлення учнів з творчим завданням, обговорення особливостей завдання, самостійне виконання його, презентацію виконаної роботи, підсумкове обговорення творчої діяльності учня (*Скориставшись інформацією з достовірних джерел, дослідіть, які рослини є символом різних куточків України. Створіть повідомлення про символи-рослини твоєї родини, села чи міста, презентуйте результати дослідження перед колективом класу, запишіть коментар однокласника чи однокласниці, який найбільше вразив*).

б) створення проєктів (усвідомлення проєктного завдання відповідної теми, поетапна робота: творче опрацювання інформаційних текстів, аналіз матеріалу, опанування

узагальнення, оформлення, захист, загальне обговорення проєкту, підбиття підсумків) (Новосьолова, 2021).

У використанні означених методів необхідно дотримуватися міри та обґрунтування раціональності застосування їх у кожній ситуації. Ефективність їх потенційно підвищується за умови поєднання з іншими методами навчання.

Окрім безпосередньої участі в спілкуванні, учні вчаться аналізувати комунікативні ситуації з позиції спостерігача (на прикладі рольових ігор, перегляду або прослуховування медіатекстів). Це передбачає вироблення навичок спостережливості, орієнтування в потоках інформації, мотивації для пошуку нових ідей. Саме компетентнісно спрямований освітній процес має на меті не накопичення знань та інструктовані дії, а виробляє здатність пізнавати життєві реалії, у яких ці знання мають значення, сприяє розвитку в учнів навичок опановувати новий досвід.

Сприятливе комунікативне середовище позитивно впливає на самостійність і впевненість у розв'язанні життєвих проблем, мовну стійкість, комунікативну гнучкість у соціальних стосунках учнівства. Спілкування учнів між собою дасть змогу їм відволіктися від трагічних подій, а дітям-переселенцям дасть можливість легше адаптуватися до нових умов життя, доєднатися до спільноти, поспілкуватися.

Однак, для учнів, які змушені навчатися за межами своїх домівок, України можуть стати необхідними додаткові методи навчання, а іноді й спеціальна підтримка, які допоможуть їм у навчальній діяльності й досягненні результатів навчання. Універсальних методів не існує, особливо коли йдеться про учнів які зазнали втрат і перебувають у стані страху й стресу.

В умовах екстремальних життєвих ситуацій особливої важливості набувають застосування методів, спрямованих на збагачення досвіду емоційно-ціннісного ставлення до світу, людини, самої себе, суспільства, природи), зокрема метод аналізу ситуації у комбінуванні з методом формування лексичних умінь і навичок. Ці методи можна застосувати для вироблення навичок вживання учнями слів співчуття, взаємної підтримки, пропонування допомоги («Я співчуваю і дуже шкодую, що таке сталося», «Я навіть уявити не можу, що ти відчуваєш, наскільки тобі зараз важко, як боляче», «Якщо тобі щось потрібно, я поруч» тощо). На уроках української мови можна запропонувати учням добирати епітети, синоніми, вибудовувати асоціативні ряди, складати діалоги, створювати творчі роботи з ними. Наприклад, активізації означених слів можна досягти в завданнях на кшталт: «Які асоціації викликають ці слова? Чи послуговуєтеся ви ними? Доберіть до них синоніми. Активізуйте впродовж уроку ці слова в мовленні».

Такі слова можна використовувати під час групової роботи. Ефективне виконання подібних завдань можливе за умови об'єднання ідей і співпраці кожного учасника групи. Наприклад: «Об'єднайтеся в пари. Прочитайте вислови підтримки для людини, яка переживає втрату: Тримайся! Життя триває! Я знаю, що ти відчуваєш! Я навіть уявити не можу, що ти відчуваєш, наскільки тобі зараз важко, як боляче», «Припини себе картати!», «Усе буде добре. Усе налагодиться». Згрупуйте їх у три колонки: 1) потрібні слова, які не травмуватимуть людину в стресовій ситуації горя; 2) доброзичливі, але не

тактовні; 3) слова, доволі жорсткі й неприйнятні для підтримки. Обґрунтуйте вибір»; «Візьміть участь у дискусії «На добро відповідай добром, а на зло?»»

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи зазначимо, що попри всі виклики війна не може скасувати чи відтермінувати освітній процес. Відтак максимально ефективний інструментарій навчання української мови забезпечить можливість для розвитку природних здібностей і навчання здобувачів освіти. Рекомендовані методи навчання української мови, зокрема спостереження над мовою і мовними фактами, дослідницький, ситуаційний, творчої реалізації, проєктів *та способи їх адаптації до умов воєнного стану* сприятимуть формуванню в учнів світоглядних переконань, творчої уяви і креативних здібностей, розвитку логічного мислення, зміцненню позитивних емоцій, віри у власні сили, вихованню моральних якостей, вироблення вмінь комплексного розв'язання проблем і подолання викликів війни.

Предметом окремих подальших досліджень може бути відбір і методичне обґрунтування застосування дієвих механізмів функціонування, комбінування й використання інноваційних методів навчання української мови, адаптованих до екстремальних умов.

Використані джерела

- Біляев, О.М. (2005). Лінгводидактика рідної мови. Київ: Генеза.
- Бондаренко, Н. В. (2020). *Традиційні методи навчання української мови: сучасний контекст*. Київ: Педагогічна думка, 23–24.
- Голуб, Н. Б. (2014). Метод проєктів на уроці української мови в школі. *Українська мова і література в школі*, 8, 15–19.
- Горошкіна, О.М. (2013). Особливості використання інтерактивних методів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*, 3, 7–10.
- Горошкіна, О.М., Бондаренко, Н. В., Новосьолова, В.І., Попова, Л.О. (2021). Методи навчання української мови у версії вчителів-предметників. *Проблеми сучасного підручника*, 27, 55–63.
- Кучерук, О.А. (2013). Методи навчання в системі понять сучасної лінгводидактики. *Українська мова і література в школі*, 3, 10–15.
- Кучерук, О. А. (2011). Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика [монографія]. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка.
- Новосьолова, В.І. (2014). Методи, прийоми й засоби навчання у процесі формування лексичної компетентності учнів 5–7 класів. *Українська мова і література в школі*, 3, 19–23.
- Новосьолова, В.І. (2021). Реалізація методу спостереження в шкільному підручнику української мови: Проблеми сучасного підручника: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (20–21 травня 2021 р.). Київ: Педагогічна думка, 182–184.
- Новосьолова, В.І. (2021). Особливості формування навчально-дослідницьких умінь учнів на уроках української мови в умовах нової української школи *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 8 (346), Ч. 1, 181–197.
- Плиско, К.М. (1995). Принципи, методи і форми навчання української мови: Теоретичний аспект. Харків: Основа.
- Попова, Л.О. (2017). Метод проєктів на уроках української мови в старших класах: проблеми і перспективи оцінювання. *Українська мова і література в школі*, 4, 50–53.

Проблеми методів компетентнісно орієнтованого навчання української мови в закладах загальної середньої освіти: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (22 жовтня 2020 р.). Київ: Педагогічна думка.

Рожило, Л. П. Шпортенко О. М. (1973) Метод спостережень на уроках мови, Українська мова і література в школі, 2, 58–64.

Як організувати викладання навчальних предметів в умовах воєнного стану: рекомендації. URL: <https://sqe.gov.ua/yak-organizuvati-vikladannya-navchaln/>.

References

- Biliaiev, O.M. (2005). *Linhvodydaktyka ridnoi movy*. Kyiv: Heneza. (in Ukrainian).
- Bondarenko, N. V. (2020). *Tradytysiini metody navchannia ukraïnskoi movy: suchasnyi kontekst*. Kyiv: Pedahohichna dumka, 23–24. (in Ukrainian).
- Holub, N. B. (2014). *Metod proektiv na urotsi ukraïnskoi movy v shkoli*. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 8, 15–19. (in Ukrainian).
- Horoshkina, O.M. (2013). *Osoblyvosti vykorystannia interaktyvnykh metodiv na urokakh ukraïnskoi movy*. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 3, 7–10. (in Ukrainian).
- Horoshkina, O.M., Bondarenko, N. V., Novosolova, V.I., Popova, L.O. (2021). *Metody navchannia ukraïnskoi movy u versii vchyteliv-predmetnykiv*. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, 27, 55–63. (in Ukrainian).
- Kucheruk, O.A. (2013). *Metody navchannia v systemi poniat suchasnoi linhvodydaktyky*. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 3, 10–15. (in Ukrainian).
- Kucheruk, O. A. (2011). *Systema metodiv navchannia ukraïnskoi movy v osnovnii shkoli: teoriia i praktyka [monohrafiia]*. Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka. (in Ukrainian).
- Novosolova, V.I. (2014). *Metody, pryomy y zasoby navchannia u protsesi formuvannia leksychnoi kompetentnosti uchniv 5–7 klasiv*. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 3, 19–23. (in Ukrainian).
- Novosolova, V.I. (2021). *Realizatsiia metodu sposterezhennia v shkilnomu pidruchnyku ukraïnskoi movy: Problemy suchasnoho pidruchnyka: zbirnyk tez Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet konferentsii (20–21 travnia 2021 r.)*. Kyiv: Pedahohichna dumka, 182–184. (in Ukrainian).
- Novosolova, V.I. (2021). *Osoblyvosti formuvannia navchalno-doslidnytskykh umin uchniv na urokakh ukraïnskoi movy v umovakh novoi ukraïnskoi shkoly Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. *Pedahohichni nauky*, 8 (346), Ch. 1, 181–197. (in Ukrainian).
- Plysko, K.M. (1995). *Pryntsypy, metody i formy navchannia ukraïnskoi movy: Teoretychnyi aspekt*. Kharkiv: Osnova.
- Popova, L.O. (2017). *Metod proektiv na urokakh ukraïnskoi movy v starshykh klasakh: problemy i perspektyvy otsiniuvannia*. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 4, 50–53. (in Ukrainian).
- Problemy metodiv kompetentnisno oriietovanoho navchannia ukraïnskoi movy v zakladakh zahalnoi serednoi osvity: zbirnyk materialiv kruhloho stolu, prysviachenoho pamiatii chlena-korespondenta NAPN Ukrainy, doktora pedahohichnykh nauk, profesora Biliaieva Oleksandra Mykhailovycha (22 zhovtnia 2020 r.)*. Kyiv: Pedahohichna dumka. (in Ukrainian).
- Rozhylo, L. P. Shportenko O. M. (1973) *Metod sposterezhzen na urokakh movy, Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 2, 58–64. (in Ukrainian).

Yak orhanizuvaty vykladannia navchalnykh predmetiv v umovakh voiennoho stanu: rekomendatsii.
URL: <https://sqe.gov.ua/yak-organizuvati-vikladannya-navchaln/>. (in Ukrainian).

Valentyna Novosolova, PhD, Senior Researcher of Science of the Department of Learning Ukrainian Language and Literature of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ADAPTATION OF UKRAINIAN LANGUAGE TEACHING METHODS TO WARTIME CONDITIONS

The article is devoted to the problem of selection of effective methods of teaching the Ukrainian language and their adaptation to wartime conditions. The article substantiates the relevance of the chosen topic in the context of the problem. The analysis of the state normative documents, the last scientific researches on a research problem is carried out. The author states that in wartime conditions it is necessary to take into account the valuable experience of the distance format of educational practice. The best teaching methods are selected, aimed at forming students' worldviews, creative imagination and creative abilities, development of logical thinking, strengthening positive emotions, faith in one's own strength, education of moral qualities, developing skills of complex problem solving and overcoming war challenges for effective life and training.

The methods are described, which will allow students not only to acquire new knowledge and new experience of mastering them but also to overcome the challenges for effective life and learning in martial law. The methods of Ukrainian language teaching and methods of their adaptation recommended in the article will help not only to establish the most effective process of Ukrainian language learning and promote the application of new knowledge in critical conditions but also to support students in difficult wartime. Theoretical positions are illustrated by examples of practical tasks. The article identifies prospects for further research related to the development and implementation in the educational process of effective mechanisms for the functioning, combination and use of innovative methods of teaching the Ukrainian language, adapted to extreme conditions.

Keywords: educational process, methods of teaching the Ukrainian language; adaptation to the conditions of war.